

Kapitalizmin kırılğan altyapısı

Sermayeyi tehdit eden kriz olasılıkları

1 Kuşkusuz, bir toplumda kapitalizmin bitimsiz döngüsel serüveninin çıkış alabilmesi, sermayenin o ülkede, o yörede, o şehirde, ya da o semtte yatırım yapmaya ikna edilmesiyle mümkün olur. Bunun bir nedeni sermayenin küresel olarak eşitsiz dağılmış olmasıdır. Böylece çeperdeki coğrafyalar arasında sermayeye kâr hadlerini sorunsuz bir biçimde en çoklayabileceği en uygun koşulları sağlayabilmek için kıran kırana bir rekabet başlar. Ne var ki bu rekabeti mümkün kılan bir diğer koşul "kalkınma"yı baş tacı, kapitalizmi de ona ulaşmanın "tek yol"u ilan eden *iktisat ideolojisi* ve bu ideolojiyi ve dolayısı ile ekonominin kendisini tabulaştıran, solun da müzdarip olduğu, egemen *sinisizmdir*.

4 Marx'a göre artı-değerin kaynağı karşılığı ödenmemiş emektir. Kapitalist emekçiyi değil, emekçinin emek-gücünü satın alır. Karşılığında ise emekçinin ertesi gün tekrar mesai başı yapabilmesini mümkün kılacaktır(!), miktarı toplumsal olarak belirlenmiş bir ücret verir. Bu ücretin miktarı o toplumsal yapıdaki işsizlik oranı ile ters orantılıdır. Ekonomi büyüdükçe işsizlik azalır; işsizlik azaldıkça ücretler yükselir; ücretler yükseldikçe kâr hadleri düşer; kâr hadlerinin düşmesi ise kriz demektir. İşçilerin örgütlenmiş olması da onların pazarlık güçlerini artıracığından sermaye sendikalarından pek hazzetmez.

5 "Görevli olmayan giremez!" Kapitalizmin en mahrem yeri, metaların üretildiği ve depolandığı "fabrika"dır. Emekçiler "fabrika"nın kapı eşliğinden geçtikleri anda tüm hukuki haklarından feragat etmek zorunda kalırlar. Başka bir deyişle demokrasi "fabrika"nın kapısından içeri giremez. Kapitalistin derdi emek-gücünü satın aldığı işçinin sarfettiği emek miktarını ve kalitesini çoklamaktır. Bunun bir yolu emekçiyi disipline eden teknolojilerden, bir yolu da sermaye-yoğun teknoloji kullanmaktan geçer. Ne var ki, ilk yol yeni bir masraf kapısı açarken, ikincisi sömür oranlarının düşmesine neden olur.

7 Sermayenin bitimsiz döngüsü gerçekte her bir boğumunda patlak verebilecek kriz tehditlerinden müzdarip, sürekli yeniden-üretilmesi gereken, devletin himayesi-ne, hukukun düzenleyici çerçevesine, ordunun ve polislin bilek gücüne, demokrasinin fantazisine ve iktisat ideolojisinin ekonomiyi tabulaştıran söylemine muhtaç, pekâlâ da bitimli olabilecek bir döngü. Ne var ki, kriz "edebiyat"ı bizi kapitalizmin çöküşünü bekleyen kaderci Marksistlerin düştüğü hataya düşürmemeli. Tam tersine, bu bilgi bizi "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!" düsturu ışığında yeni ve farklı bir ekonomiyi bugünden *inşa etmeye* ve bu yeni düzenin *kendine özgü* çelişki ve krizleri ile boğuşmaya yönelmeli.

2 Her ne kadar çeperin yatırım, istihdam, kalkınma vs. uğruna sermayeye ihtiyacı varsa, sermayenin de kendini yeniden-üretilemek için Para hâlinde Meta hâline dönüşerek, artı-değer üretimine soyunmaya ihtiyacı vardır. Toplumsal bir süreç olarak artı-değer üretimi ancak meta ilişkileri yaygınlaşsın mümkün olabilir. Ne var ki, çoklukla piyasalarda vücut bulan meta ilişkileri yoktan varolmaz; tasarlanmaları, inşa edilmeleri, yeniden-üretilmeleri gerekir. Başka bir deyişle sermaye kendi varlık koşullarını kendisi üretmez, devlet vb. kurumsal ajanların yardımına muhtaçtır.

3 Kapitalizmin "yaratıcı yıkıcılığına" methiyeler dökenlerin heveslerini kırmak pahasına, son yüzyıldaki bütün önemli teknolojik gelişmelerin devlet ve ordu himayesi altında gerçekleştiğini hatırlatmak gerekiyor. Ne var ki, "üretim araçları" tabiri sadece teknolojik aygıtları imlemiyor. Petrol vb. ham maddeler de üretim araçları arasında sayılmalı. Günümüzde sermaye içi mücadelede bir gruba diğer gruplar karşısında daha ucuz (ya da daha hızlı) üretilebiliyor olmasıdır. Daha ucuz (ya da hızlı) üreten kapitalist, diğer kapitalistlerden artı-değer hortumlar. Ortadoğu'nun ABD tarafından işgali ile birlikte yeniden hortlayan kolonyalizm, sermayenin gücünün değil, tam tersine savaşa girmeye mecbur kalacak kadar derin bir krizde olduğunun göstergesidir.

6 Üretilen metalar eğer satılmazsa ve sermaye meta hâlden para hâline geri dönmese, Marx'ın "realizasyon" krizi adını verdiği sorunla karşılaşır kapitalizm. Büyük burjuva, tilki iktisatçı John Maynard Keynes "realizasyon" sorununu efektif talebi ateşleyerek çözmeyi önermektedir. Efektif talebi ateşlemenin bir yolu ortalama emekçinin cebine giren paranın miktarını yükseltmek ise bir diğeri de devletin doğrudan yatırım yaparak istihdamı arttırmasıdır. Ve fakat, her iki çözüm de sermayenin önüne başka çelişkiler koyar (Bkz. 4). Günümüzde sermaye "realizasyon" sorununu iki önemli toplumsal teknolojiyi kullanarak çözüyor. Bir yandan kültür/eglence/reklam endüstrisi kendini arzuların asla tamin edilemez manuşuna eklemeyerek tüketimi pompalarken diğer yandan da finans kapital bireysel borçlanma aygıtları ile sürekli düşmekte olan reel ücretlere rağmen talebi ayakta tutmayı becermektedir. Ne var ki bu ince dengecin de kendine özgü çelişkileri vardır. ABD'de yeni çıkan acmasız iflas yasaları, 900 milyar dolara varan bireysel borçların geri ödenmesini garantiye almak isteyen finans kapitalin bile artuk, Althusser'in tabiri ile, "devletin baskıcı aygıtlarına" başvurmak zorunda kaldığını gösterir.

Sermayenin Hâlleri:

P: Para, Finans Kapital

M: Meta, Ticari Kapital

Ü: Üretim, "Sanayi" Kapital

P' > P ; M' > M

Kaynak: Karl Marx, *Kapital İkinci Cilt*, Ankara: Sol Yayınları, 1990.

ymm.2005.